

ЗЛОЧИН У БРЕЖАНИМА – ОПШТИНА СРЕБРЕНИЦА

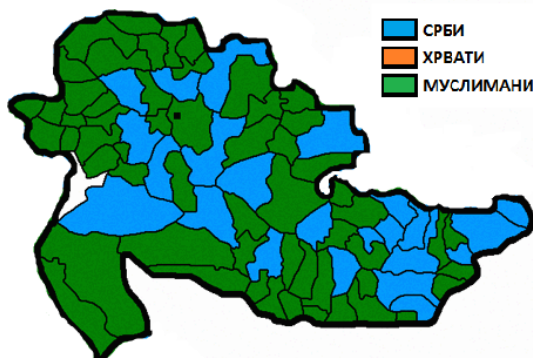
30.06.1992. ГОДИНЕ

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ И ЕТНИЧКИ САСТАВ СТАНОВНИШТВА СРЕБРЕНИЦЕ

Општина Сребреница се налази у источном дијелу Босне и Херцеговине. Граничи се са општинама Братунац, Власеница, Рогатица и Вишеград. Површина општине износи 529,83 km². Општина је била састављена од 19 мјесних заједница: Брежани, Црвица, Гостиљ, Костоломци, Крнићи, Лука, Ораховица, Осатица, Подравно, Поточари, Радошевићи, Ратковићи, Сасе, Склани, Скендеровићи, Сребреница, Сућеска, Топлица, Виогор. У овим мјесним заједницама су се налазила следећа насељена мјеста: Бабуљице, Бајрамовићи, Беширевићи, Блажијевићи, Бостаховине, Божићи, Браковци, Брезовице, Брежани, Бучиновићи, Бучје, Бујаковићи, Црвица, Чичевци, Димнићи, Добрак, Доњи Поточари, Фојхар, Гај, Гладовићи, Гођевићи, Горњи Поточари, Гостиљ, Калиманићи, Карачићи, Клотјевац, Костоломци, Крњићи, Крушев До, Кутузери, Лијешће, Ликари, Липовац, Лука, Љесковик, Мала Даљегошта, Међе, Михољевине, Милачевићи, Мочевићи, Ногачевићи, Обади, Опетци, Ораховица, Осатица, Осмаче, Осредак, Пале, Палеж, Пећи, Пећишта, Петрича, Подгај, Подосоје, Подравно, Постоље, Познановићи, Прибидоли, Прибојевићи, Прохићи, Пусмулићи, Рађеновићи, Радошевићи, Радовчићи, Ратковићи, Сасе, Склани, Скендеровићи, Слатина, Сребреница, Староглавице, Сућеска, Сулице, Шубин, Токољак, Топлица, Урисићи, Велика Даљегошта, Виогор, Жабоквица, Жедањско.

Географски положај општине Сребреница

Резултати пописа становништва 1991. године

Према резултатима пописа из 1991. године у Сребреници је живјело 36.666 становника, националну структуру су чинили: Срби 8.315 (22,7%), муслимани 27.572 (75,2%), Хрвати 38 (0,1%), Југословени 380 (1,0%) и остали 361 (1,0%).¹ Срби су чинили већину у 23 насеља, муслимани у 57, а једно насеље је било ненасељено.

Резултати пописа из 2013. године показују да у Сребреници живи 13.409 становника, националну структуру чине: Срби 6.028 (45,0%), Бошњаци 7.248 (54,0%), Хрвати 16 (0,1%) и остали и непознато 117

¹ Доступно на: <http://www.statistika.ba/?show=12&id=20567>, посјеђено 02.03.2021. године.

(0,9%). Срби чине већину у 29 насеља, а Бошњаци у 52.

Село Брежани се налази у централном дијелу општине Сребренице. Површина Брежана износи 10,50 km². Према попису становништва из 1991. године, Брежани су имали 276 становника. Национална структура је била сљедећа: 271 Србин (98,2%) и пет муслимана (1,8%). Послијератни попис из 2013. године показује да Брежани имају 104 становника и сви су српске националности.²

Географски положај села Брежани у општини Сребреница

ОПИС ДОГАЂАЈА

Као и у другим дијеловима БиХ, прољеће 1992. године, доносило је пуно неизвјесности и страха код српског народа у Подрињу. Већ од априла долази до међунационалних инцидената у Сребреници и Братунцу. Село Брежани је било готово у цјелости окружено селима са доминантно муслиманским становништвом. Управо због тога сељани Брежана су у априлу и мају живјели у бојазни од могућег напада од стране припадника тзв. ТО Сребреница.

Свједок Милисав Марјановић описује географски положај села Брежани: „Моје село Брежани је, иначе, окружено муслиманским насељима, а највеће од њих је село Осмаче. Током маја и јуна 1992. године, од стране муслиманских оружаних снага вршени су напади на српска насеља на овом подручју, као што су Студенац, Гостиљ, Ораховица, Осредак, Чичевци, Букова Глава, Биљег, Јарсеново, Кнезови, Радошевићи, Лубине, Међе, Карно, Црни Врх, Радачевићи, Вантовићи, Ратковићи и др. Ова насеља су паљена и разарана, а затечено становништво убијано.“³

Каква је била увезаност Брежана са осталим српским селима у том крају свједочи Милован Милошевић: „Најближа српска насеља су села Факовићи и Ратковићи, удаљена око четири часа хода и према овим селима нема путева којим могу да се крећу аутомобили. Село је повезано са Скеланима, удаљеним 25 километара, дјелимично асфалтираним путем. То су једине комуникације које су Брежани имали са српским насељима на овом подручју.“⁴

О међуљудским односима између Срба и муслимана у Брежанима и околним мјестима који су владали прије рата и ситуацији која је уследила непосредно пред почетак самих сукоба говори Милутин Балчаковић: „Ја до почетка рата у бившој БиХ никада нисам имао никаквих неспоразума са било којим комшијом муслиманом као ни моја дјеца, већ смо се напротив, нормално

² Исто.

³ Записник о саслушању свједока Милисав Марјановића, Основни суд Зворник, број: КРИ 131/94, од 18.10.1994. године.

⁴ Записник о саслушању свједока Милована Милошевића, Основни суд Зворник, број: КРИ 119/94, од 12.10.1994. године.

међусобно посјећивали и помагали. Међутим, почетком априла 1992. године, ови међусобни односи су почели да се хладе, а међусобне посјете су скоро сасвим престале. Већ тада су из околних муслиманских села почеле повремене провокације пуцањем пушака у нашем правцу, што је изазивало страх међу становништвом. Повремену пуцњаву пратили су и њихови повици које смо ми јасно чули: `Доћи ћемо вам вечерас`, `готови сте, четници, предајте се`. Тако, нпр, маја 1992. године, не сјећам се тачног датума, био сам у друштву са Анђелком Ранкић са којим сам пошао према његовој кући и на путу према њој изненада је запуцано из правца Осмача, аутоматском пушком по нама чији су се куршуми расули у нашој непосредној близини, па смо се иза заклона провукли преко тог дијела терена и тако спасили. Сличних провокација било је свакодневно.“⁵

Шири рејон Подриња са јасно назначеним географским положајем села Брежани

Први оружани напади и злочини над Србима дешавају се на Ђурђевдан у Бљечеви и засеоку Гостиља, Гниони. Дан након тог напада, припадници тзв. ТО Сребреница врше нови напад на Србе. Овог пута припадници тзв. ТО Сребреница у селу Осмаче праве засједу на путу и тада гину поједини становници села Брежани. То је директно утицало на ситуацију у Брежанима и становнике тога села.

Тог дана Радивоју Танасијевићу је убијен брат Симо, који је до априла 1992. године радио у Сребреници. Међутим, услед све већих националних тензија, Симо Танасијевић напушта Сребреницу и долази у родне Чичевце, а жену и дјецу пребацује у Бајину Башту. Симо је имао и путничко возило марке `голф`, које је било жуте боје, а њим је често ишао у Бајину Башту,

⁵ Записник о саслушању свједока Милутина Балчаковића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 124/94, од 14.10.1994. године.

обилазећи супругу и дјecu. Радивоје Танасијевић овако описује догађаје од 7. маја 1992. године: „Тог дана, мој брат Симо Танасијевић се својим колима враћао из Бајине Баште у село, заједно са сестрићем Зораном Вукосављевићем, старим 22 године и Митровић Милојком из села Брежани, супругом Митровић Миливоја, званог `Раде Гавран`. Када су дошли испод села Осмаче наишли су на муслиманску барикаду и засједу из које је пуцано на њих и том приликом су све троје убијени. О том догађају ме је обавијестио Митровић Миливоје 8. маја 1992. године. Истог дана сам у поподневним сатима обавијештен да ће се предузети мјере да се њихова тијела извуку са лица мјеста и одвезу у Бајину Башту гдје ће бити сахрањени. Због тога смо отац и ја одлучили да 9. маја⁶ ујутру кренемо за Бајину Башту и то пјешке околним путевима преко Прибићеваца и Саса до Братунца, а одатле аутобусом. Кренули смо око десет часова ујутру, а са нама је пошао један број мјештана (око 25) међу којима је било и жена, дјеце и стараца који су ову прилику искористили да напусте село из безбједносних разлога јер је пријетила озбиљна опасност да ће муслимани напасти село. На прилазу села Прибићевца, мој отац Манојле и рођак Танасијевић Миленко отишли су испред нас кроз шикару и шуму да би видјели да ли је пролаз безбједан и на удаљености од нас на око 70 метара изненада су се чула два рафала из аутоматског оружја. То је било тачно на мјесту званом Крива калдрма. Сачекали смо још десетак минута, а како се није чуо никакав знак, нити су се одазивали на наше позиве, схватили смо да су њих двојица убијени од стране муслимана.“⁷

У наведеној засједи убијена је супруга Миливоја Митровића, Милојка, а у својој изјави истражним органима Републике Српске⁸ он је навео да се половином априла десило убиство двојице муслимана на мосту „Витез“, на путу Скелани-Сребреница. Од свог пријатеља Јусуфа, званог „Бајић“ из Пусмуљиха је сазнао да муслимани сумњају да је то убиство починио Симо Танасијевић. Миливоје даље наводи да је он лично присуствовао када је Јусуф Сими сугерисао да се не креће својим возилом (жути „голф“), јер је његово возило било познато у том крају, а присутна је и опасност од постављања засједе. Такође, Миливоје истиче: „Касније сам са Симом о случају ових убистава водио разговор и он ми је објаснио да са тим нема никакве везе, а да је сумња муслимана проистекла вјероватно због тога што је било познато да су неколико година раније Симо и Бахрудин⁹ имали неке неспоразуме у предузећу.“¹⁰

У бојазни да би муслимани могли напасти српска села, већ од друге половине априла Срби организују сеоске страже. Миливоје Митровић то овако описује: „Овакво стање на терену међу Србе је унијело велико узнемирење и страх па су се у српским насељима организовале страже

⁶ Према изводима из МКУ за лица Манојле и Миленко Танасијевић стоји да су смртно страдала 08.05.1992. године у Прибићевцу.

⁷ Записник о саслушању свједока Радивоја Танасијевића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 160/94, од 15.12.1994. године.

⁸ Записник о саслушању свједока Миливоја Митровића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 159/94, од 17.12.1994. године.

⁹ Један од убијених муслимана на мосту „Витез“, а он је радио у истом предузећу („Дрина шумарство“) са Симом Танасијевићем.

¹⁰ Записник о саслушању свједока Миливоја Митровића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 159/94, од 17.12.1994. године.

ради самозаштите од евентуалних напада муслимана у којима смо учествовали мој отац, браћа и ја.“¹¹

Видосава Стјепановић из Брежана описује стање у том селу у прољеће 1992. године: „Крајем априла и почетком маја 1992. године, муслимани су почели са оружаним провокацијама Срба у околним селима. У Брежанима је завладао страх да ће и нас напасти, па су жене са малом дјецом почеле да се склањају у безбједнија мјеста.“¹²

Кобног 7. маја 1992. године, Миливојева супруга Милојка се враћала из Бајине Баште заједно са Симом Танасијевићем и Зораном Вукосављевићем и када су дошли до дионице пута у Осмачама на њих је тада отворена ватра из засједе коју су претходно поставили припадници тзв. ТО Сребренице. Миливоје након тог догађаја, са својим оцем и браћом, напушта своје село Зелени Јадар и одлази у веће српско село Брежане¹³.

Видосава Стјепановић је преживјела засједу у Осмачама, возећи се у камиону, а како је то изгледало, она описује: „Дана 07. маја 1992. године, мој син Драган рекао ми је да одем на пар дана у Бајину Башту да им купим цигаре, кафе и друге намирнице, јер ће изгледа муслимани и нас напасти па нећемо моћи да се нормално снабдијевамо. Рекао је да је већ обезбиједио превоз са неким камионом који иде Бајину Башту. Око 11 часова истога дана сишла сам на пут испод Брежана гдје је убрзо дошао камион који је возио Милан Јовановић из Брежана. (...) Са мном за Бајину Башту из Брежана је пошла и снаха Радосава Стјепановић, удата за мог синовца Милуна, која је пошла са својих двоје дјеце, Славицом, старом 14 година и Зораном, старим око пет година. Снаха Радосава са дјецом је сјела у кабину у којој се већ налазила возачева мајка Иванка Јовановић, а ја сам се попела на каросерију, придруживши се осталим путницима. Путем за Бајину Башту у Јадру је ушло још неколико мушкараца чијих се имена не сјећам. Неки од њих били су наоружани пушкама јер су чували фабрику у Јадру од евентуалних напада. Испред камиона у коме сам се ја возила ишла је једна дизалица за шумске трупце. Када смо дошли путем испод села Осмача, на мјесту гдје се налазио млин неког Синана из Осмача, наишли смо на једну барикаду постављену на путу због чега су били принуђени да стану и дизалица и камион. Истог момента запуцало је из пушака и митраљеза са чела, са лијеве и са десне стране. Пуцњава је била веома јака, а видјела сам да из Осмача непрекидно туче један митраљез. Ја сам остала да сједим у каросерији, а мушкарци су искочили, заклонили се испод камиона и под обалу ријеке Јадар која тече у непосредној близини, а они који су имали оружје пружали су отпор. Током пуцњаве, у једном тренутку чула сам како се разбила шофершајбна на камиону и како су дјеца завриштала. Снајкин глас нисам чула. Ја сам је дозивала и питала јесу ли живи, али се нико није одазвао. Ова пуцњава на нас трајала је, колико се сјећам, око пет часова. Ја се нисам помјерала са мјеста гдје сам се налазила. Мушкарци који су поскакали из камиона и склонили се у оближњу шуму, пришли су камиону тек послије извјесног времена од када је престала пуцњава. Ја сам од страха била у

¹¹ Исто.

¹² Записник о саслушању свједока Видосаве Стјепановић, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 132/94, од 20.10.1994. године.

¹³ Записник о саслушању свједока Миливоја Митровића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 159/94, од 17.12.1994. године.

укоченом стању и они су ме скинули са камиона. Тада сам видјела да је моја снајка убијена од метка који ју је погодио у лијеву страну главе, а да су дјеца била престрашена и сва попрскана крвљу. Од осталих путника у камиону погинуо је још Миливоје Илић. (...) У дизалици испред камиона погинули су возач Данило Петровић и још један коме не знам име, а чула сам да је из Ужица¹⁴. Одатле смо се извукли до српског села Карно, а сутрадан смо отишли за Склане. Тијела погинулих извучена су сутрадан и сахрањени су у Бајиној Башти, изузев Илић Миливоја. (...) Међутим, сигурно је да је и Миливоје погинуо, јер је Раденко Илић, који је такође био на камиону, рекао да га је рањеног вукао до оближњег моста и да је Миливоје на његовим рукама издахнуо. Тек послје годину дана, испод тог моста, пронађени су остаци костију, вјероватно Миливојевих, али главе није било, односно није пронађена. Док је трајала пуцњава муслимана према камиону и дизалици, како сам то напријед описала, са друге стране барикаде из правца Склана наишао је аутомобил у коме су били Симо Танасијевић, Зоран Вукосављевић и Милојка Стјепановић.¹⁵ Муслимани су и на њих пуцали и све их поубијали.“¹⁶

Треба напоменути да је, мјесец касније, тачније 30. јуна 1992. године, током напада тзв. Армије БиХ на село Брежане, у одбрани села погинуо Драган Стјепановић, син Видосаве Стјепановић.

Милован Милошевић, такође, свједочи о засједама у којима су убијени Срби 7. маја: „Колико се сјећам, око 8. маја 1992. године, око десет часова, на мјесту званом Подосмаче, на путу Сребреница-Склани, муслимани су организовали засједу на коју је наишао аутомобилом Симо Танасијевић, (...) који је том приликом и убијен. Са њим у аутомобилу убијени су и Милојка Митровић из Брежана, (...), и Зоран Вукосављевић. (...) У близини овог мјеста, истог дана, око 13 часова, постављена је засједа на коју је наишао камион који је возио Милан Јовановић из Брежана. (...) На камиону је било више путника од којих су убијени: Миливоје Илић (...) из Брежана и Радосава Стјепановић, (...) такође из Брежана. (...) Такође, истог дана, око 15 часова, у близини истог мјеста, муслимани су поставили засједу на коју је наишао камион из правца Сребренице према Скланима, у коме је убијен Данило Петровић. (...) Тог дана, на истој релацији, нешто касније, из засједе је пуцано и на аутомобил `Лада нива` којим је управљао мој брат Милорад и у коме су се налазили Станиша Балчаковић и Милојко Крстајић из Брежана. Овом приликом мој брат је рањен у плећку, али су успјели да се извуку живи.“¹⁷

¹⁴ Мисли се на Небојшу Ћорића, из Севојна код Ужица.

¹⁵ Мисли се на Милојку Митровић.

¹⁶ Записник о саслушању свједока Видосаве Стјепановић, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 132/94, од 20.10.1994. године.

¹⁷ Записник о саслушању свједока Милована Милошевића, Основни суд Зворник, број: КРИ 119/94, од 12.10.1994. године.

Тијела Милојке Митровић и Данила Петровића

Укупно је у засједама 7. и 8. маја 1992. године убијено девет лица српске националности. Та убиства су била опомена Србима из Брежана, али и из читавог сребреничког краја, на оно што ће услједити током наредних мјесеци. Њихова убиства само су продубила осјећање страха и несигурности у српским селима. Миливоје Митровић то описује: „Овај догађај био је од утицаја да се већи дио жена, дјеце и мушкараца из Брежана и других околних српских насеља, из безбједносних разлога извуку и оду претежно у Бајину Башту, а отац, браћа и ја прикључили смо се сеоским стражама и браниоцима села Брежани.“¹⁸

Поред Миливоја, опис ситуације након убијања Срба у засједама дао је и Милутин Балчаковић: „Послије ових засједа, Брежани су били одсјечено потпуно и нисмо били у могућности да се крећемо нигдје ван села. Неколико дана послје ових засједа већину жена, дјеце и старца успјели смо да извучемо из Брежана и одведемо их у Факовиће гдје су били безбједнији. У селу су остали мушкарци који су били способни да бране наша имања, међу којима сам био и ја, а било нас је око 40. Такође је остало и око десет жена које нису хтјеле да иду у Факовиће већ су жељеле да остану са нама и да нам спремају храну и помажу у одржавању домаћинства. Такође су остала и четири старија човјека који нису хтјели да оставе своја огњишта. Међу женама које су остале била је и

¹⁸ Записник о саслушању свједока Миливоја Митровића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 159/94, од 17.12.1994. године.

моја супруга Јелисава, као и таст Станко Милошевић, рођен 1904. године¹⁹ који се налазио у мојој кући у центру села. Ја сам заједно са своја три сина учествовао у организовању сеоских стража ради одбране села.“²⁰

О условима живота у Брежанима послје убиства Срба у засједама говори и Милисав Марјановић: „Након ових догађаја мјештани Брежана су одлучили да дјецу, жене и старце евакуишу из села на безбједније мјесто у Факовиће, а у селу су остали они који нису хтјели да напусте своја имања, међу којима је остало око 40 старијих људи и жена. У селу сам остао и ја са својим родитељима, братом и осталом родбином. Колико се сјећам, од 20. маја 1992. године Брежани су били под потпуном блокадом од стране муслимана, тако да се ван њега није могло безбједно кретати.“²¹

Да су Брежани били под блокадом свједочи и Видосава Стјепановић: „Послије 7. маја ја се више нисам враћала у село Брежане, јер то нисам могла ни учинити, пошто је село било под блокадом од стране муслимана.“²²

Занимљиво је истаћи да су током априла и маја 1992. године у Брежане долазили представници муслимана из околних села ради преговора о међусобном ненападању. Милутин Балчаковић свједочи: „У то вријеме, муслимани су долазили у наше село и преговарали са нама Брежанцима о томе да се међусобно штитимо и ненападамо, али одмах послје ових договора они би истог дана или ноћи опет наставили са провокацијама пуцајући према нашем селу.“²³

О преговорима између Срба и муслимана говори и Милован Милошевић: „Муслимани из Осмача, највећег села на овом подручју, иницирали су преговоре са нама у селу тражећи да предузимамо заједничке мјере обезбјеђења од евентуалног међусобног напада од стране екстремиста, па и да организујемо заједничке страже. (...) Ми нисмо прихватили ове иницијативе јер нам није било јасно шта се жели тиме постићи, а нисмо ни имали у њих повјерење, с обзиром на укупну политичку ситуацију у БиХ.“²⁴

¹⁹ Према Изводу из МКУ као година рођења се наводи 1900. година.

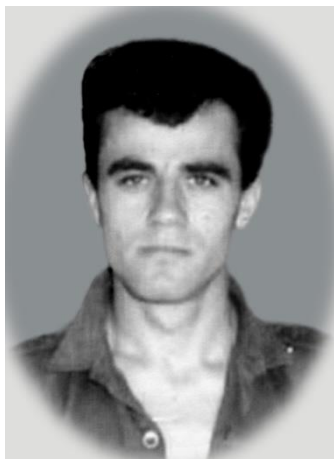
²⁰ Записник о саслушању свједока Милутина Балчаковића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 124/94, од 14.10.1994. године.

²¹ Записник о саслушању свједока Милисава Марјановића, Основни суд Зворник, број: КРИ 131/94., од 18.10.1994. године.

²² Записник о саслушању свједока Видосаве Стјепановић, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 132/94, од 20.10.1994. године.

²³ Записник о саслушању свједока Милутина Балчаковића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 124/94, од 14.10.1994. године.

²⁴ Записник о саслушању свједока Милована Милошевића, Основни суд Зворник, број: КРИ 119/94, од 12.10.1994. године.

Новак Крстајић

Поред убиства Срба у засједама у Осмачама, почетком маја 1992. године, десио се још један догађај који је наговјестио шта би се могло десити Брежанима. Наиме, припадници тзв. Армије БиХ 21. и 27. јуна извршили су нападе на српско село Ратковићи у коме убијају 24 лица српске националности. Падом Ратковића, Брежани су уз Склане остали једино веће српско насеље на том подручју. Одсјечени од остатка свијета, преостали становници Брежана проводили су тешке дане под блокадом. Уз константан недостатак основних животних намирница и осталих потрепштина они су били одлучни да бране своја огњишта. Међутим, у таквој ситуацији ишчекивања напада од стране припадника тзв. Армије БиХ, било је тешко психички истрпети све недаће. Готово упоредо са падом Ратковића, 26. јуна 1992. године, не могавши да издржи даљу блокаду села, Новак Крстајић креће сам у пробој из обруча.

Милован Милошевић износи свједочење о Новаку Крстајићу: „Напомињем да је на око десет дана прије напада Новак Крстајић, који је изгубио живце и није могао да издржи даљу блокаду, изашао из села и покушао сам да се извуче, али се од тада о њему више ништа не зна.“²⁵

Село Брежани нападнуто је од стране припадника тзв. Армије БиХ 30. јуна 1992. године у раним јутарњим часовима. У Кривичној пријави СЈБ Склани²⁶ као и у Извјештају ЦЈБ Бијељина²⁷ се наводи да је напад на Брежане отпочео у 4:50 часова ујутру и да је у нападу учествовало око 1.000 припадника тзв. Армије БиХ. Поред убиства српских цивила и припадника сеоских стража, село је у потпуности опљачкано, а потом спаљено.

О самој припреми напада на Брежане у Кривичној пријави је наведено да је напад планиран свјесно те је изведен на начин да се нико од мјештана не може извући из села. При нападу муслимани су викали из правца Осмача и Шубина, дозивали су Србе неартикулисаним ријечима, те ријечима „дођите да пијете ракију, српску вам мајку“ итд.²⁸

Милинко Марјановић објашњава шта се десило тог дана у Брежанима: „Дана 30. јуна 1992. године, око пет часова, на Брежане су напали муслимани из свих праваца. Били смо опкољени са свих страна тако да смо нас неколико извукли живе главе бјежећи у правцу села Ратковићи и Факовићи, док је један дио становништва бјежао ка Језеру. У овом нападу убијено је око 22 лица, већином остарјелих и неколико жена. Муслимани су из правца Осмача и Шубина викали гласом нас у Брежанима, звали да пијемо ракију, псовали су касније српску мајку, говорећи `гдје бјежите, тамо вас чекају други`. (...) Село је потпуно уништено, имовина опљачкана.“²⁹

²⁵ Исто.

²⁶ Кривична пријава, СЈБ Склани, број: КУ 65/93, од 26.07.1993. године.

²⁷ Извјештај о учињеном кривичном дјелу геноцид и других кривичних дијела ратног злочина, ЦЈБ Бијељина, број: 12-02/4-230-163/05 и 140, од 09.02.2006. године.

²⁸ Кривична пријава, СЈБ Склани, број: КУ 65/93, од 26.07.1993. године.

²⁹ Службена забиљешка, СЈБ Склани, број: Службено, од 19.05.1993. године.

Детаље напада тзв. Армије БиХ на Брежане износи Миливоје Митровић: „Село Брежани је од стране муслиманских оружаних снага нападнуто 30. јуна 1992. године. Заједно са осталима учествовао сам у одбрани села, а ту су били мој отац Миливоје и браћа Станоје и Драгиша. Муслимани су опколили село са свих страна и напад су извршили у 04:15 ујутру. Приликом овог напада на Брежане, муслимани су убили 19 мјештана, међу којима и мог оца Миливоја и брата Станоја, али ја лично нисам био очевидац ниједног од ових убистава. Приликом повлачења из села наишао сам на тијело мог оца поред куће Живана Новаковића, па пошто сам мислио да је још жив, помјерио сам га са тог мјеста још двадесетак метара, а затим га ту оставио и продужио у извлачење из села, како бих помогао преосталим мјештанима да се спасу, јер су муслимани већ ушли у село и почели убијати све на шта су наишли и палити куће.“³⁰

Један од преживјелих бранилаца Брежана је и Милутин Балчаковић који овако описује шта се тог дана десило: „Дана 30. јуна 1992. године, око пет часова ујутру, у близини моје куће експлодирала је једна граната, а после десетак минута непосредно око села чула се паљба из пјешадијског оружја. Изашао сам одмах напоље и било ми је јасно да су муслимани извршили напад на село. Рекао сам жени да са Зором Ивановић, која је спавала у кући, мојим тастом Станком и мојим сином Живорадом, који је неколико дана прије тога угануо зглоб, крену ка шуми и да покушају да се извуку како знају и умију. Истовремено сам отрчао и код других жена да им јавим да се извлаче, што су оне и урадиле. Мој син је одбио да пође са њима и остао је да брани село. Ове жене су успјеле да се извуку, а мој таст је путем заостао јер је био стар и немоћан и више га никада нисмо пронашли нити сазнали било шта о њему. (...) Ја сам се придружио осталим браниоцима села да пружимо отпор нападачима, али смо убрзо видјели да је село потпуно опкољено. Због тога смо одлучили да се повлачимо како је ко умιο и могао. Ја сам са групом од десетак људи, међу којима су били и моји синови Обрад и Живорад, пошао у извлачење и том приликом сам видио како су поред мене погинули Милош Крстајић и Радован Петровић. Мој син Живорад је рањен у десну слабину, изнад кука. Такође је у главу био рањен Љубомир Јосиповић, стар 15 година, који је после 20 минута подлегао овој рани. Приликом повлачења придружио ми се и син Миладин и ми смо успјели да се у пуном дејству борбе извучемо у шуму, а одатле стигнемо у село Подравање, а после 15 дана дошао сам у Склане са синовима гдје сам нашао и придружио се жени.“³¹

Љубомир Јосиповић, најмлађа жртва злочина у Брежанима

Заједно са свим наведеним свједоцима и Живан Новаковић описује муслимански напад на Брежане: „Ту је врло тешко било извући живу главу. Са свих страна, тај обруч што је припремљен, он се састао овдје. Ту није могла птица остати, а тек човјек.“³²

³⁰ Записник о саслушању свједока Миливоја Митровића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 159/94, од 17.12.1994. године.

³¹ Записник о саслушању свједока Милутина Балчаковића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 124/94, од 14.10.1994. године.

Поред наведених Милована Милошевића, Милутина Балчаковића, Живана Новаковића и Милисав Марјановић је преживио напад тзв. Армије БиХ на Брежане: „Дана 30. јуна 1992. године око 04:45 часова у село је пало неколико минобацачких граната испаљених са Осмача, а одмах затим почела је митраљеска паљба као и паљба осталог пјешадијског наоружања од стране муслимана који су потпуно опколили село коме су пришли у непосредну близину још у току ноћи. Заједно са осталим браниоцима пружали смо отпор. Убрзо сам видео да је већ запаљен заселак Примилац. Током борбе ја сам се налазио изнад очеве нове штале. (...) Видио сам нападаче који су се кретали приликом напада на село, али ниједног нисам препознао. Како је, према мојој процјени, било преко хиљаду муслиманских војника који су већ упали у село и почели да га пале, процијенили смо да морамо напустити село. Када смо кренули од моје куће да се извучемо из села, Милисав Лазић ми рече: `Моју бабу уватише`, мислећи на Достану Лазић. Из мог дворишта су најприје кренуле жене и старији људи, а затим остали. Посљедњи смо изашли Миодраг Стевановић и ја, а док сам још био у дворишту чуо сам глас из правца старе школе како довикује: `Одоше у поток, идите пред њих`. Мислим да је то био глас једног муслимана кога сам иначе лично добро познавао. Он је то

довикивао муслиманима који су из правца Турије излазили на брдо звано `Вељова Глава`. Један број мјештана, међу којима сам био и ја, извукао се преко Прибићевца на Шпат, а друга група је отишла према Факовићима, док је једна мања група отишла на Подравање.“³³

Драган Ивановић свједочи: „Ми смо били опкољени у два часа ноћи. Дејство минобацача је почело са Осмача изнад Савчића у 04:30 часова.

Прва граната пала је на моју плочу. Друга у поток и све се зна куд су гранате падале. Онда су почели лупати, жене урликати, ударати у канте итд. По тројица нас је било у рову. Да је извућ главу, пусти земљу.“³⁴

³² Свједочење Живана Новаковића изнијето у филму *Злочин без казне*, ауторке Слађане Зарић. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=iPmU1bSzwug>, посјећено 24.03.2021. године.

³³ Записник о саслушању свједока Милисав Марјановића, Основни суд Зворник, број: КРИ 131/94, од 18.10.1994. године.

³⁴ Свједочење Драгана Ивановића изнијето у филму *Злочин без казне*, ауторке Слађане Зарић. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=iPmU1bSzwug>, посјећено 24.03.2021. године.

Да је намјера припадника тзв. Армије БиХ била убијање Срба без обзира на године, пол или да ли су цивили или припадници сеоских стража, најбоље осликава убиство мајке Достане Лазић и њене слијепе и глувонијеме кћерке Кристине. Милутин Балчаковић даје опис тог злочина: „Из села нису могле да се извуку Достана Лазић и њена кћерка Ђула³⁵ која је била глува и слијепа. Достана је имала преко 70 година и у току напада се изгубила и о њој се више ништа не зна, нити су пронађени њени посмртни остаци. Ђула (стара око 50 година) је убијена у кући коју су затим запалили и која је изгорјела у потпуности те тако није могло ни Ђулино тијело да се пронађе.“³⁶

Достана Лазић

Такође, о убиству мајке и кћерке Достане и Кристине Лазић, говори и Милисав Марјановић: „Видио сам када су муслимани упали у кућу Достане Лазић. Убрзо се из тог правца чуло: `Шта чекаш Сенаде, убиј то ђубре, маторо`, након чега су се чули пуцњи из правца куће Достане Лазић. Знао сам да се тада у кући налазила Достанина кћерка Кристина звана Ђула, глувонијема и скоро потпуно слијепа која се уопште није кретала ван куће.“³⁷

Након убиства и прогона српског становништва из Брежана, припадници тзв. Армије БиХ су опљачкали, а потом спалили сву имовину коју су имали Срби у Брежанима. У Записнику о извршеном увиђају СЈБ Скелани³⁸ се наводи: „Након напада, опљачкали су све што се нашло у селу, а затим село запалили и том приликом су уништили 64 куће, опремљене за становање и на стотине других помоћних објеката.“³⁹

О даљим звјерствима након заузимања Брежана, наводи се: „Према прикупљеним подацима, приликом напада испољено је доста свирепости, тако нпр. један муслиман из села Петинића је сјекиром ударио једно лице у предјелу главе које је давало знаке живота након што је рањено у нападу, затим је откопао једну свјежу гробницу и након што је утврдио да се ради о скоро сахрањеном човјеку, исти је напустио оставивши мртвог незакопаног. Након тога је са још двојицом из Осмача наставио лупати надгробне споменике. Послије напада из сваке јединице је одређивано да се мртви закопају, али то нису чинили већ су мртве сакупљали на једном мјесту и запалили у одјећи.“⁴⁰

³⁵ Мисли се на Кристину Лазић чији је надимак био Ђула.

³⁶ Записник о саслушању свједока Милутина Балчаковића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 124/94, од 14.10.1994. године.

³⁷ Записник о саслушању свједока Милисав Марјановића, Основни суд Зворник, број: КРИ 131/94, од 18.10.1994. године.

³⁸ Записник о извршеном увиђају, СЈ Скелани, број: 01-18-02-45/93, од 22.05.1993. године.

³⁹ Исто.

⁴⁰ Исто.

У великој операцији, кодног назива *Церска '93*, Војска Републике Српске је, у прољеће 1993. године, повратила контролу над територијом села Брежани и том приликом су ексхумиране српске жртве злочина у Брежанима.

Посмртни остаци убијених у Брежанима су остали на мјесту страдања неколико мјесеци, тачније до друге половине марта 1993. године, када су их пронашли припадници Војске Републике Српске. Велики дио убијених Срба је, по убиству, био спаљен. Призор спаљених посмртних остатака затекао је борце Војске Републике Српске. Међу њима је био и Милисав Марјановић: „Извлачење посмртних остатака погинулих је организовано у два наврата у другој половини марта 1993. године и у тој акцији учествовао сам и ја. Лично сам учествовао у налажењу и извлачењу посмртних остатака Миломира Стевановића, Видоја Лазића, Драгана Стјепановића, Видоја Милошевића, Милосава Ранкића, Мирослава Ранкића и Драгослава Ранкића, а видео сам и посмртне остатке које је пронашла друга група и то: Милоша Крстајића, Перишу Крстајића, Радована Петровића, Миливоја Митровића, Станоја Митровића, Љубомира Јосиповића и Милоша Новаковића. На нађеним посмртним остацима нису се видјели трагови евентуалног масакрирања, али су се видјели трагови паљења тијела, нарочито на мјестима гдје су нађени Милош Крстајић, Периша Крстајић, Видоје Лазић, Миломир Стевановић, Видоје Милошевић и Ранкићи, Мирослав и Драгослав.“⁴¹

Милутин Балчаковић је, такође, учесник извлачења мртвих из Брежана: „Колико се сјећам, априла 1993. године, организовано је извлачење тијела убијених у Брежанима. Ја сам учествовао у томе заједно са Новаком Новаковићем, Живаном Новаковићем и Радом Митровићем, као и још некима. Лично сам учествовао у проналажењу и извлачењу тијела Пере Крстајића, Радована Петровића, Миленка Драгичевића⁴², Станоја Митровића, Милоша Новаковића и Милоша Крстајића. На мјесту гдје је пронађен Милош Крстајић и на остацима његове одјеће видјело се да је био паљен. Сви убијени у Брежанима сахрањени су у Скеланима.“⁴³

Један од учесника ослобађања Брежана био је Радивоје Танасијевић: „Могу рећи и то да сам учествовао у ослобађању села Брежана, које су муслимани напали и спалили 30. јуна 1992. године. Акција ослобађања Брежана била је у априлу 1993. године и у том међувремену, ово село су муслимани држали под својом контролом. Сјећам се да сам у засеоку Селишта пред кућом Живана Новаковића изнад пута видео четири леша убијених мјештана које су муслимани убили приликом напада напријед поменутог датума. На овим лешевима су се видјели трагови паљења. Они су касније идентификовани, али ја њихова имена не знам.“⁴⁴

Судбина убијеног Видоја Лазића најсликовитије описује свирепост убица. „Посебно желим да кажем да су остаци Лазић Видоја нађени спаљени и поред њега неки предмет у облику тањира

⁴¹ Записник о саслушању свједока Милисав Марјановића, Основни суд Зворник, број: КРИ 131/94, од 18.10.1994. године.

⁴² Мисли се на Миломира Драгичевића.

⁴³ Записник о саслушању свједока Милутина Балчаковића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 124/94, од 14.10.1994. године.

⁴⁴ Записник о саслушању свједока Радивоја Танасијевића, Основни суд Зворник, број КИ: КРИ 160/94, од 15.12.1994. године.

који је био, такође, нагорио. Чуо сам приче да је он од стране муслимана био разапет на крст и спаљен, али трагови разапињања нису пронађени. Нађене су само спаљене кости, што је констатовао и патолог др Зоран Станковић.⁴⁵

Говорећи о убијеним у Брежанима, Живан Новаковић наводи: „Бјежали су да се повлаче и онда су их овдје ранили, побили и попалили и доље су Видоја Лазића разапели на крст и тако је и нађен.“⁴⁶

С лијева на десно: Фотографија Милоша Новаковића; Кошуља Милоша Новаковића, пронађена приликом ексхумације његових посмртних остатака на локалитету њиве Диљка у селу Брежани, 17. новембра 2006. године

С лијева на десно: Фотографија Перише Крстајића; Кћерка Перише Крстајића покрај његових скелетних остатака у прољеће 1993. године

⁴⁵ Записник о саслушању свједока Милисав Марјановића, Основни суд Зворник, број: КРИ 131/94, од 18.10.1994. године.

⁴⁶ Свједочење Живана Новаковића изнијето у филму *Злочин без казне*, ауторке Слађане Зарић. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=iPmU1bSzwug>, посјећено 24.03.2021. године.

На парастосу жртвама злочина у Брежанима, одржаном 30. јуна 2008. године, Рада Милошевић, која је на дан напада на Брежане изгубила осамнаестогодишњег сина Видоја, је изјавила: „Напали су рано ујутро са свих страна. Нас неколико жена спасило се бијегом кроз шуму, а оне који су остали више никада нисмо видјели живе. Тек после десет мјесеци успјели смо доћи до њихових посмртних остатака. Сахранила сам посмртне остатке за које мислим да су кости мог сина. У овом нападу убијене су и цијеле породице. За то нико није одговарао. Нема ту правде за Србе.“⁴⁷

Укупно је у нападу тзв. Армије БиХ на српско село Брежани убијено 20 лица српске националности. Најмлађа жртва био је Љубомир Јосиповић са свега 15 година. Најстарија жртва био је Станко Милошевић који је нестао, а у тренутку нестанка имао је 92 године.

Станко Милошевић

Споменик убијеним и погинулим становницима Брежана у Одбрамбено-отаџбинском рату

⁴⁷ Доступно на: <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/parastos-zrtvama-opomena-vlastima/mscybg0>, посјеђено 25.03.2021. године.

ЖРТВЕ

У засједама 7. и 8. маја 1992. године, према подацима Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, смртно је страдало девет лица српске националности.

У Осмачама, 7. маја 1992. године смртно су страдали: Вукосављевић (Обрен) Зоран, ID⁴⁸: 5735, рођ. 1970. године, Илић (Богољуб) Миливоје, ID: 5740, рођ. 1965. године, Митровић (Славко) Милојка, ID: 5604, рођ. 1954. године, Петровић (Радомир) Данило, ID: 5742, рођ. 1961. године, Стјепановић (Милоје) Радосава, ID: 5741, рођ. 1956. године, Танасијевић (Манојло) Симо, ID: 58958, рођ. 1954. године и Ћорић (Радмило) Небојша, ID: 5743, рођ. 1966. године.

У тој засједи је рањен Васић (Радован) Тадија, ID: 60304, рођ. 1969. године.

Дан касније, 8. маја 1992. године, у Прибићевцу су убијени Танасијевић (Милорад) Манојле, ID: 9062, рођ. 1924. године и Танасијевић (Сретен) Миленко, ID : 5751, рођ. 1953. године.

Прије самог напада на Брежане, 26. јуна 1992. године, у покушају пробоја из Брежана нестао је Крстајић (Перише) Новак, ID: 1091, рођ. 1969. године. Тијело до данас није пронађено.

Према подацима Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица током напада на српско село Брежани, 30. јуна 1992. године, убијено је 20 лица српске националности.

*Табела Смртно страдали српски цивили и припадници Војске Српске Републике БиХ у Брежанима
30. јуна 1992. године*

РБ	ID ⁴⁹	Презиме	Име оца	Име	Година рођења	Датум страдања	Напомена
1.	15287	Аксић	Алекса	Боривоје	1928.	30.06.1992.	
2.	5783	Драгичевић	Илија	Миломир	1946.	30.06.1992.	
3.	1128	Јовановић	Чедо	Обрен	1928.	30.06.1992.	Нестао.
4.	1083	Јосиповић	Миленко	Љубомир	1977.	30.06.1992.	У тренутку погибије је био 8. разред основне школе.
5.	1038	Крстајић	Владо	Милош	1936.	30.06.1992.	
6.	13600	Крстајић	Владо	Периша	1936.	30.06.1992.	
7.	507	Лазић	Павле	Видоје	1938.	30.06.1992.	Заробљен, звјерски мучен те убијен исти дан. Према наводима свједока био

⁴⁸ ID представља број под којим се жртва налази у електронској бази Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица.

⁴⁹ ID представља број под којим се жртва налази у електронској бази Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица.

РБ	ID ⁴⁹	Презиме	Име оца	Име	Година рођења	Датум страдања	Напомена
							разапет на крсту.
8.	402	Лазих	Перо	Достана	1920.	30.06.1992.	Нестала.
9.	9066	Лазих	Павле	Крстина	1935.	30.06.1992.	Нестала. Била је слијепа и душевни болесник.
10.	6100	Милошевић	Милован	Видоје	1974.	30.06.1992.	Пошто се нашао у окружењу активирао бомбу и убио се.
11.	5621	Милошевић	Лука	Станко	1900.	30.06.1992.	Нестао.
12.	6099	Митровић	Драгиша	Миливоје	1928.	30.06.1992.	
13.	13601	Митровић	Миливоје	Станоје	1963.	30.06.1992.	
14.	13617	Новаковић	Радос	Милош	1956.	30.06.1992.	
15.	747	Петровић	Ђорђо	Радован	1919.	30.06.1992.	
16.	1248	Ранкић	Милисав	Драгослав	1974.	30.06.1992.	
17.	1182	Ранкић	Миломир	Милисав	1947.	30.06.1992.	
18.	13602	Ранкић	Милисав	Мирослав	1972.	30.06.1992.	
19.	1140	Стјепановић	Стјепан	Драган	1961.	30.06.1992.	
20.	1095	Стевановић	Радисав	Миломир	1945.	30.06.1992.	

Према подацима Центра, приликом напада на Брежане, 30. јуна 1992. године, рањено је шест лица српске националности.

Табела Рањени припадници Војске Српске Републике БиХ у Брежанима, 30. јуна 1992. године

РБ	ID ⁵⁰	Презиме	Име оца	Име	Година рођења	Датум страдања	Напомена
1.	19323	Балчаковић	Милутин	Живорад	1962.	30.06.1992.	
2.	19322	Јовановић	Чедо	Владо	1957.	30.06.1992.	
3.	19318	Милошевић		Драгић		30.06.1992.	
4.	19320	Милошевић	Станко	Милован	1951.	30.06.1992.	
5.	60378	Милошевић	Станко	Милорад	1952.	30.06.1992.	

⁵⁰ ID представља број под којим се жртва налази у електронској бази Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица.

РБ	ID ⁵⁰	Презиме	Име оца	Име	Година рођења	Датум страдања	Напомена
6.	19321	Новаковић	Раде	Новак	1957.	30.06.1992.	

НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ВОЈНЕ ФОРМАЦИЈЕ КОЈЕ СУ УЧЕСТВОВАЛЕ У НАПАДУ

У нападу на српско село Брежани учествовале су јединице тзв. Армије БиХ из сусједног муслиманског села Осмаче, као и из Поточара и Сребренице. Према процјени свједока који су преживјели тај напад на Брежане, око 1.000 припадника тзв. Армије БиХ је учествовало у самом нападу. Брежане је тада бранило свега двадесетак мјештана, слабо наоружаних и логистички неувезаних.

ПРАВОСУДНИ ПРОЦЕСИ

Иако је МУП Републике Српске поднио већи број кривичних пријава и извјештаја о почињеном кривичном дјелу за злочине над српским цивилима и припадницима Војске Српске Републике БиХ, 30. јуна 1992. године у Брежанима, до данас није подигнута ниједна оптужница како пред Судом БиХ, тако ни пред ентитетским судовима.